

Nr 217.

Utlåtande i anledning av väckt motion om uppförande vid ett av pansarregementena av en tidsenlig tvätt- och smörjhall för stridsvagnar, m. m.

(1:a avd.)

I en inom andra kammaren av herrar *Wedén* och *Kollberg* väckt motion (II: 133) har hemställts, att riksdagen måtte besluta

om uppförandet vid ett av pansarregementena av en tidsenlig, med moderna maskinella anordningar försedd tvätt- och smörjhall för stridsvagnar samt att för detta ändamål anvisa 900 000 kronor;

att i skrivelse till Kungl. Maj:t framhålla vikten av att de värnpliktiga på stridsvagnsutbildningslinjen icke användas för vagn- och materielvård längre tid än vad som erfordras för att de under fältmässiga förhållanden skola kunna sköta sådant arbete, samt att utbildningstid, som vinnes genom rationalisering av sådan materielvård, genom användning av omdisponerad civilanställd arbetskraft eller utnyttjande av lämplig handräckningspersonal för densamma, brukas för en förbättrad utbildning i direkt stridsvagnstjänst;

att hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning av frågan, i vad mån besparingar av tid och pengar kunna göras genom att till stridsvagnskörskolornas förfogande ställas särskilda övningsstridsvagnar.

I fråga om de skäl, motionärerna anfört till stöd för sin framställning, hänvisas till motionen.

Över motionen har, efter därom i vederbörlig ordning gjord framställning, *arméförvaltningen* avgivit yttrande, som fogas såsom bilagor till utskottets utlåtande. (*Bilagor 1 och 2.*)

Utskottet är ense med motionärerna om att värnpliktiga, som uttagas till stridsvagnsutbildning, icke onödigt böra betungas med materielvård. Beträffande det i motionen framförda uppslaget att denna materielvård bör överlåtas åt civilanställd personal eller handräckningspersonal har *arméförvaltningens* tygavdelning såsom av dess yttrande i ämnet framgår visserligen funnit åtgärder i sådan riktning vara att förorda men ansett desamma böra begränsas till tjänsten i smörjhallarna. Enligt tygavdelningen bör emellertid endast civilanställd personal därvid komma i fråga. Då personaltillgången ej medger omdisponering för ändamålet av civilanställd personal, måste en ökad användning av dylik personal ske genom nyanställning. Såvitt utskottet kan finna torde man härvid få räkna med ganska betydande merkostnader för statsverket. Beträffande materielvården i övrigt har tygavdelningen hävdad

den uppfattningen, att civil personal icke är lämplig med hänsyn till arbetenas art och till framför allt vikten av att ansvars känslan och förtrogenheten med det egna fordonet skall grundläggas och utvecklas hos de värnpliktiga. Tygavdelningen har i detta sammanhang framhållit, att från och med innevarande budgetår vissa rationaliseringsåtgärder vidtagits i fråga om motorfordonsvården. Sålunda prövas ett materielvårdssystem liknande det, som användes i de brittiska och amerikanska arméerna, vilket medför förbättrad metodik i bland annat vården av stridsvagnar, varigenom anslagen tid för materielvård kommer att utnyttjas effektivare än vad tidigare varit fallet. Med hänsyn till vad i ärendet sålunda upplysts och då vissa åtgärder alltså redan vidtagits i det i motionen angivna syftet, synes utskottet, i avvaktan på resultatet därav, något ingripande i ärendet från riksdagens sida icke nu påkallat. Motionen i denna del avstyrkes alltså.

I motionen har vidare i förenämnda syfte förordats, att 900 000 kronor anvisas för uppförande vid ett av pansarregementena av en tidsenlig, med moderna maskinella anordningar försedd tvätt- och smörjhall för stridsvagnar. Tygavdelningen har ansett, att för ernående av erfarenheter på området en dylik anläggning bör utföras, och har kostnadsberäknat densamma till cirka 264 000 kronor. I samband därmed har tygavdelningen framhållit, att med utnyttjande av den senaste tidens tekniska hjälpmedel på motormaterielvårdens område möjligheter föreligga att bland annat höja de befintliga tvätt- och smörjhallarnas kapacitet genom modernisering av vissa installationsanordningar och komplettering av utrustningen. Kostnaderna härför beräknas till cirka 720 000 kronor. Med hänsyn till vad sålunda framkommit synes frågan kräva ytterligare överväganden. Utskottet är därför icke berett biträda motionärernas yrkande i nu förevarande del.

I motionen har slutligen hemställts om utredning i fråga om anskaffning och användning av särskilda övningsstridsvagnar. Med hänsyn till den avvissande ställning, som tygavdelningen intagit till denna fråga, anser utskottet, att motionen ej heller såvitt nu är i fråga bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottet hemställer,

att motionen II: 133 icke må av riksdagen bifallas.

Stockholm den 30 november 1950.

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND.

Närvarande: se under utlåtandet nr 218.

Bilaga 1.

Till Riksdagens statsutskott.

Uti försvarsdepartementets ämbetsskrivelse den 24 maj 1950, D. Nr 1999, har arméförvaltningen anbefallts att till Riksdagens Statsutskott avgiva utlåtande över en i riksdagens andra kammare väckt motion, nr 133, om uppförande vid ett av pansarregementena av en tidsenlig tvätt- och smörjhall för stridsvagnar m. m. Till åtlydnad härav får ämbetsverkets tygavdelning, som handlagt ärendet, härmed vördsamt anföra följande.

I anslutning till av tygavdelningen uppställda frågor (Bil. A)¹ hava yttranden avgivits av pansarinspektören (Bil. B)¹ samt av berörda byråer inom ämbetsverket (Bil. C—F)².

Sammanfattningsvis torde följande uttalande kunna göras.

Materielvården på stridsvagnar omfattar för den värnpliktiga truppens del väsentligen fyra olika slag av åtgärder, nämligen

a) upprepad kontroll av tillståndet hos motorer, styrorgan, bromsar, bandaggregat, vapen, signalmedel m. m.

b) justeringar och mindre reparationer med ledning av iakttagelser enligt a).

c) smörjning och oljebyten.

d) rengöring.

Åtgärderna enligt a) och b) kunna i regel med hjälp av verktyg och instrument, som ingå i varje vagns utrustning, genomföras tillfredsställande på valfri plats. Åtgärderna enligt c) och d) kräva däremot för sitt rationella bedrivande, att tillgång finnes till särskilda lokaler och maskinella anordningar.

Den arbetstid per vecka, som under större delen av de värnpliktigas tjänstgöring erfordras för materielvård, har i motionen angivits till omkring 10 timmar för stridsvagnsförare, i vissa fall troligen längre tid, samt till omkring 5 timmar för stridsvagnsskyttar.

Såsom framgår av inspektörens för pansartrupperna yttrande, bilaga B, torde dessa tider i huvudsak vara representativa för förhållandena vid samtliga pansarförband. Dock torde 10 timmars materielvård per vecka för stridsvagnspersonalen betydligt understiga det minimum av tid, som utomlands anses erforderligt.

Enligt nämnda inspektör är ca 30 % av den totala tiden för materielvård nödvändig för utbildning av de värnpliktiga i materielvård så att de under fältförhållanden skola vara i stånd att hålla materielen i fältdugligt skick. För stridsvagnsförarnas del utgör övrig del av materielvården numera 200—225 timmar (ca 70 %). Inspektören bedömer att härav omkring 175 timmar innefatta verksamhet av den art, där genom effektiviserande åtgärder en tidsvinst borde vara möjlig till förmån för stridsvagnstjänsten i övrigt.

Med utnyttjande av senaste tidens tekniska hjälpmedel på motormaterielvårdens område föreliggande möjligheter att bland annat höja *de befintliga tvätt- och smörjhallarnas kapacitet* genom modernisering av vissa installationsanordningar och komplettering av utrustningen. I bilaga C, punkt 5 och 6, har en närmare redogörelse lämnats härför, varjämte kostnaderna beräknats dels för en modernisering och komplettering av befintliga tvätt- och smörjhallar vid såväl pansarregementena som övriga i större utsträckning motoriserade

¹ Ej här medtagen.

² Endast Bil. F här medtagen såsom bilaga 2.

truppförbanden, dels för nybyggnad av en modern tvätt- och smörjhall. Kostnaderna härför hava beräknats till ca 720 000 respektive 264 000 kronor.

Tygavdelningen finner det önskvärt, att de moderniseringar och kompletteringar, som föreslås i bilagan, snarast genomföras. I enlighet med vad som föreslås i motionen, bör därjämte en fullt modern tvätt- och smörjhall av den typ, som beskrives i ovannämnda bilaga, uppföras för ernående av erfarenheter på området, lämpligen vid P 1, där en komplettering av befintliga tvättanordningar synes ofrånkomlig.

I detta sammanhang må framhållas, att fr. o. m. innevarande utbildningsår vissa rationaliseringsåtgärder vidtagits av tygavdelningen i fråga om motorfordonsvården. Sålunda prövas ett materiellvårdssystem, som medför ökad metodik i bland annat vården av stridsvagnar, varigenom anslagen tid för materiellvård kommer att utnyttjas effektivare än vad tidigare varit fallet. Systemet liknar det, som användes i brittiska och amerikanska arméerna.

I motionen framhålls som önskvärt, att den tid, som de värnpliktiga i stridsvagnstjänst numera ägna åt materiellvård, nedskäres genom att vissa arbeten överlätas åt *civilanställd personal eller handräckningspersonal*.

Åtgärder i angiven riktning förordas av tygavdelningen i vad avser tjänsten i smörjhallarna. Genom ökad användning av fast, civilanställd personal i smörjhallarna — personal av kategorin förråds- och diversearbetare bör närmast ifrågakomma — torde det vara möjligt att utan större olägenheter minska de värnpliktigas materiellvårdstid. En ökad användning av civilanställd personal kan emellertid endast komma till stånd genom nyanställning av dylik personal, när den nuvarande personaltillgången icke medger någon omDispositionering av personal för ifrågavarande ändamål.

Handräckningpersonal torde i allmänhet icke vara lämpad för ifrågavarande arbetsuppgifter, eftersom denna personal omsättes betydligt oftare än vad som vanligen är fallet med civilanställd personal. En oproportionerligt stor del av arbetstiden i smörjhallarna skulle därför komma att åtgå till utbildning av handräckningspersonalen.

Beträffande materiellvården i övrigt synes användning av civilanställd personal eller handräckningspersonal icke lämplig med hänsyn till arbetenas art och till framför allt vikten av att ansvarskänslan och förtroendet med det egna fordonet skall grundläggas och utvecklas hos de värnpliktiga.

I fråga om anskaffning och användning av särskilda utbildningsvagnar — »skolkörningsvagnar» — får tygavdelningen hänvisa till de synpunkter, som framföras i bilaga F.

Stockholm den 18 oktober 1950.

Birger Hedqvist.

Eric Gillner.

T. O. Petzold.

Bilaga 2.

Yttrande angående riksdagsmotion nr 133/1950 vad beträffar förslaget att använda särskilda »skolkörningsvagnar». (Fråga 6).

Tanken att anskaffa särskilda utbildningsfordon, bland annat stridsvagnar (motsv), är gammal och frågan har tidigare flerfaldiga gånger diskuterats, då det gällt att försöka nedbringa underhållskostnaderna för motormaterielen.

I föreliggande riksdagsmotion har en utredning föreslagits av frågan, i

vad mån besparingar av pengar och tid kunna göras genom att till stridsvagnskörskolornas föfogande ställa särskilda »skolkörningsstridsvagnar».

Som motivering för förslaget anföres följande:

»För närvarande användas de dyrbara för krigsbehov avsedda stridsvagnarna även i körskolorna. De utsättas härigenom givetvis för en särskilt stark förslitning. Det förefaller som om avsevärda besparingar, i fråga om såväl pengar som tid, skulle kunna göras genom att till stridsvagnskörskolornas föfogande ställa speciella skolkörningsvagnar, utan en del dyrbara utrustningsdetaljer såsom pansar, vapen, radio- och riktinstrument, tornvridningsanläggningar o. s. v. men naturligtvis försedda med vanliga motoranläggningar och kraftöverföringsaggregat samt ballastade till en vanlig stridsvagns fulla vikt.»

I anslutning härtill kunna bland annat följande synpunkter anföras.

Erfarenheterna visa, att förslitningen och underhållskostnaderna i fråga om ovan angivna utrustningsdetaljer på stridsvagnarna i regel är relativt små i jämförelse med motsvarande för vagnarnas motor-, kraftöverförings- och bandaggregat. I relativt stor utsträckning vidtogs för övrigt den åtgärden under den grundläggande körutbildningen att stridsvagnstornen med vapen, radio, riktmedel, riktmaskiner o. dyl. avlyftas från vagnarna. Härmed vinnes även den fördelen, att första utbildningen av förare och skyttar lättare kan bedrivas samtidigt. Förfarandet kommer att få ökad tillämpning, då det visat sig, att utförda försök med användning av särskilda s. k. tornsläpkärror givit gott resultat. Med dylika kärror kunna de från stridsvagnarna avlyftade tornen icke enbart utnyttjas för torn- och pjäsexercis o. dyl. utan på ett enkelt och billigt sätt transporteras, dragna av lastbilar, till och från skjutbanor och skjutfält för användning under viss del av den grundläggande skjututbildningen. Avmonteringen av endast kulsprutor och radiostationer samt — i vad gäller vissa stridsvagnstyper — riktinstrument och observationsmedel, är dessutom en så relativt enkel åtgärd, att detta icke sällan utföres även i de fall, då stridsvagnarna under den senare utbildningen behöva köras *med* torn.

Därest någon väsentlig minskning i materielkostnaderna för utbildning av stridsvagnsförare skall ernås medelst särskilda skolkörningsvagnar, böra dessa vagnar vara avsevärt lättare än de ordinarie vagnarna. Underhållskostnaden för ifrågakvarande bandfordon är nämligen i stort sett proportionell mot fordonsvikten. Samma är förhållandet med drivmedelskostnaden. Dessa kostnader tillsammans — *driftkostnaden* — är för närvarande för stridsvagnar i 20-tonsklassen ca 10 kr per km och i 10-tonsklassen ca 5,5 kr per km.

Det torde vara möjligt att åstadkomma en skolkörningsvagn, som till ytterdimensioner och köregenskaper någorlunda överensstämmer med motsvarande komplett stridsvagn, men som är ca 30 % lättare än denna. Det synes emellertid för närvarande icke vara möjligt med hänsyn till utbildningstiden och utbildningens mål att utnyttja dylika skolkörningsvagnar i nämnvärt större utsträckning än motsvarande stridsvagnar utan torn enligt ovan, d. v. s. annat än huvudsakligen under den grundläggande körutbildningen. För bedömande av vinsten i driftkostnaderna bör därför i första hand hänsyn tagas till viktskillnaden mellan en enligt ovan tilltänkt skolkörningsvagn och motsvarande stridsvagn *utan* torn. Då redan genom avlyftande av tornet på en stridsvagn vikten på denna minskas med ca 15 %, blir viktminskningen vid användning av skolkörningsvagnar sålunda endast ca 15 %.

Kostnaderna för *anskaffning* av tilltänkta skolkörningsvagnar uppskattas till:

för skolkörningsvagn motsvarande 20 tons stridsvagnsklassen	ca	240.000 kr
»	»	10
»	»	125.000 »

Som jämförelse bör nämnas, att anskaffningskostnaderna för motsvarande stridsvagnar utan torn av nuvarande typer för närvarande torde belöpa sig till ca 340 000 respektive 185 000 kronor.

Enligt uppgifter, erhållna från arméstabens pansaravdelning, beräknas under de närmaste åren ca 70 tunga och 100 lätta stridsvagnar vara i bruk per år för grundläggande körutbildning, d. v. s. under sådan utbildning då skolkörningsvagnar i stället skulle kunna komma till användning. Körsträckan per vagn och år under dylik utbildning beräknas vara 300—500 km. Det förutses således, att den grundläggande körutbildningen under de närmaste åren kräver en sammanlagd körning per år av högst nedanstående omfattning:

Tunga stridsvagnar	70 × 500 =	35 000 km
Lätta	»	100 × 500 = 50 000 »

För att nedbringa behovet av eventuella skolkörningsvagnar och därmed drift- och anskaffningskostnaderna för dylika förutsättes, att körskolor organiseras på så sätt att största möjliga antal förare utbildas på varje vagn. Det torde härigenom bliva möjligt att uttaga ovan angivna körsträckor med användande av ett färre antal skolkörningsvagnar än vad som torde vara praktiskt genomförbart, då stridsvagnar användas. Behovet av vagnar antages på så sätt kanske kunna nedbringas så långt som till 20 tunga och 30 lätta skolkörningsvagnar.

Anskaffningskostnaderna för dessa bliva:

för tunga skolkörningsstridsvagnar	20 × 240 000 =	4 800 000 kr
» lätta	»	30 × 125 000 = 3 750 000 »
		<u>Summa 8 550 000 kr</u>

Minskningen i driftkostnaderna, som beräknas uppstå per år vid användning av dessa skolkörningsvagnar i stället för motsvarande stridsvagnar utan torn, skulle enligt i det föregående angivna grunder bliva:

för tunga vagnar	35 000 ×	$\left(\frac{85}{100} \times 10 - \frac{70}{100} \times 10\right) =$	52 500 kr
» lätta	»	50 000 ×	$\left(\frac{85}{100} \times 5,50 - \frac{70}{100} \times 5,50\right) =$ 41 250 »
			<u>Summa 93 750 kr</u>

Vinsten skulle således uppgå till endast ca 1,1 % av anskaffningskostnaderna. Denna vinst täcker icke en normal förräntning av det i skolkörningsvagnarna nedlagda kapitalet, än mindre en rimlig avskrivning av detsamma. Hänsyn har härvid icke tagits till bland annat kostnaderna för garagering av vagnarna.

Behovet av att inom en icke alltför avlägsen framtid omsätta nuvarande stridsvagnspark för att skaffa modernare stridsvagnar talar även mot anskaffning av skolkörningsvagnar, endast användbara för utbildning.

Eric Gillner.

/ H. Höglund.